

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences / İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,
Volume/Cilt 7, Number/Sayı 1, (2018)
www.inijoss.net --- <http://inonu.edu.tr/tr/inijoss> --- <http://dergipark.gov.tr/inijoss>

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN YAZ TATİLLERİNİ KULLANIM BİÇİMLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDA İNCELENMESİ*

Özcan SEZER

İnönü Üniv. Eğitim Fakültesi Psikolojik
Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı.

Ezgi SUMBAS

İnönü Üniv. Eğitim Fakültesi Psikolojik
Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerin yaz tatillerini kullanım biçimlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul başarısı, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi demografik değişkenlerine ve sorumluluk alma, kaynakların doğru şekilde yönetilmesi ve mutlu olmalarına göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Örneklemi 2017-2018 Eğitim Öğretim Güz Döneminde Malatya ilinde Anadolu liselerine devam eden 554 (Kız= 250 Erkek=304) öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen öğrencilerin demografik özelliklerini ve yaz aylarını nasıl değerlendirdiklerini belirlemek için hazırlanan Kişisel Bilgi Anketi, Sorumluluk Tutum Ölçeği, Akademik Öz Düzenlemeli Öğrenme Ölçeğinin Zaman Yönetimi Alt Ölçeği ve Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yaz tatillerini aileye ait tarla, bahçe dükkan, işyeri vb yerlerde veya ücret karşılığı bir işyerinde çalışarak geçirmekte ve yine öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yaz tatilini hobileriyle uğraşarak, arkadaşlar ile vakit geçirerek, kitap okuyarak ve seyahat ederek geçirmek istemektedirler. Araştırma bulguları lise öğrencilerinin mutluluk, kaynakların yönetimi ve sorumluluk alma puanlarının, liseye başlamadan önce ve başladıktan sonra yaz tatillerini nasıl geçirdiklerinin ve yaz tatilini çalışarak geçirme konusundaki düşüncelerine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin aileleri ile nitelikli zaman geçirmeleri, yaz tatillerini değerlendirmeleri ve olumlu deneyimler kazanmaları için öğrencileri bilgilendirme konusunda rehber öğretmenlere görev düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Lise öğrencileri, yaz tatili, zaman yönetimi, sorumluluk, mutluluk

* Bu çalışma İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Doç. Dr. Özcan Sezer danışmanlığında Ezgi Sumbas tarafından hazırlanan ve savunulmuş olan doktora seminerinden üretilmiştir.

INVESTIGATION OF HOW HIGH SCHOOL STUDENTS SPEND THEIR SUMMER BREAK IN TERMS OF SOME VARIABLES

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine whether the patterns of high school students' summer break spending differ according to their gender, grade level, school achievement, maternal education level and father education level demographic variables and responsibilities, resources are managed properly and they are happy. The sample consisted of 554 (Female = 250 male = 304) students who attended Anatolian High School in the province of Malatya during Fall Education 2017-2018. Personal Information Questionnaire, Responsibility Attitude Questionnaire, Time Management Subscale of Academic Self-Regulated Learning Scale developed by the researchers in the research and Short Form of Oxford Happiness Scale were used to determine the demographics of high school students and how they spend summer break. According to the results of the research, a large majority of the students spend their summer break in a family owned field, orchard, shop, work place, etc. or in a paid work place and a great majority of the students want to spend their summer breaks on hobbies, spending time with friends, reading books and traveling. Survey findings show that high school students' happiness, resource management and responsibility-taking scores differ according to how they spent their summer break before and after they started their summer break and how they think about summer break. Teachers are to guide pupils to spend quality time with their parents, to utilize summer breaks and to inform the students in order to gain positive experiences.

Key words: High school students, summer vacation, time management, responsibility, happiness

1.GİRİŞ

Dinlenmek insanın yaşamını sürdürmesi için gerekli olan temel fizyolojik ihtiyaçlardan biridir. Organizma, temel fizyolojik ihtiyaçları yeterince karşılandıktan sonra üst düzeydeki ihtiyaçlara doğru yönelir. Belli bir süre çalıştıktan sonra organizma yorulduğunda, güç biriktirmek için faaliyete ara verilmekte ve dinlenmeye çekilmektedir. Bir işi yaptıktan sonra kişilere verilen dinlenme süreleri bu kişileri psikolojik olarak etkilemektedir (Sorenson,1964: 460). Türkiye’de her yıl milyonlarca insan okul öncesi dönemden başlayarak eğitim ve öğretim kurumlarına devam etmektedirler. Devam edilen öğretim sürecinde öğrenciler ve öğretmenler hem zihinsel hem de fiziksel enerji harcarlar ve sürecin sonunda dinlenmeye ihtiyaç duyarlar.

Genel olarak öğrencilerin bir yıl içinde ne kadar süreyle okula devam edecekleri ve ne kadar tatil yapacakları, içinde bulunulan ülkenin pek çok koşulu dikkate alınarak düzenlenmektedir. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde çalışma takvimi başlığı altında ders yılı: derslerin başladığı tarihten kesildiği tarihe kadar geçen süreyi; dönem ise ders yılının başladığı tarihten yarıyıl tatiline, yarıyıl tatili bitiminden ders kesimine kadar geçen süreyi içermektedir. Ders yılının 180 iş gününden az olmaması esas alınmaktadır (MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 16/9/2017-30182). Yani öğrenciler yaklaşık 34 hafta, diğer bir deyişle dokuz ay okula devam etmektedirler. Öğretmenler de okulların açık olmadığı yaz ve dinlenme tatillerinde izinli sayılmaktadırlar (MEB Personeli İzin Yönergesi. Tebliğler Dergisi: MART 2001/2522).

Tatil çalışmaya ara verme, çalışmayı durdurma, dinlenmeye geçmedir (Öncül, 2000:10359). Ayrıca tatil; kanun gereği çalışmaya ara verileceği belirtilen süre ve dinlenme, okul, meclis, adliye gibi kuruluşların çalışmasını durdurdukları veya kapalı bulundurdıkları dönem olarak ifade edilmektedir (Türkçe Sözlük, 1988).

Aylarca süren eğitim öğretim döneminin ardından tatil yapan çocuklar yeni bir eğitim öğretim dönemine hem fiziksel hem de zihinsel olarak dinlenmiş bir şekilde başlarlar. Bu dönem çocuklar

için okulla ilgili olmayan serbest zaman ya da boş zamanlar olarak adlandırılabilir. Öncül'e (2000) göre boş zaman, zorunlu işler için harcanan vakitten kalan ve insanın istediği gibi kullanabileceği zamandır. Boş zaman uğraşısı ise, insanın boş zamanlarında severek ve sürekli olarak yaptığı işlerdir ve bu tür uğraşlar kişinin gelişimi ve ruh sağlığına katkıda bulunmaktadır. Bu zamanları değerlendirme kişiye ve yöreye göre iyi ya da kötü biçimlerde olabilir. Öğrencilerin yeni eğitim dönemine hem fiziksel hem de zihinsel olarak dinlenmiş ve hazır bir şekilde başlamaları beklenir.

Öğrencilerin okula gitmek ve okulda bulunmak zorunluluğunun olmadığı zamanlar serbest zaman olarak da adlandırılabilir. Tezcan'a (1982) göre serbest zaman: "Bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklar ve bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile bir etkinlikle uğraşacağı zamandır. Serbest zaman kendi içinde fizyolojik ihtiyaçları karşılamak için kullanılan zaman, çalışma dışı zorunluluklar için harcanan zaman ve bireyin tümüyle kendi istediği gibi geçirebileceği zaman olarak üçe ayrılmaktadır (Kır, 2007). Karaküçük (1995) boş zaman etkinliklerini; sanatsal, entelektüel, sosyal, pratik ve fiziki olarak beş başlık altında toplamaktadır. Boş zamanın eğlendirme ve dinlendirme işlevinin yanında kalkınmaya katkıda bulunan, toplumsal değişmeyi sağlayan bir eğitim işlevi de bulunmaktadır. Özellikle toplumsallaştırma ve kişilik gelişimi gençlerin yetiştirilmesi açısından önemli görülmektedir (Kılbaş, 1994).

Pierce (1980)'e göre bireyin boş zaman etkinliklerine katılma nedenleri: (1) Güçlü ve üstün olma ihtiyacı, (2). Coşku ve yenilik ihtiyacı, (3). Entelektüellik ve hoş sohbetlik, (4), dinlenme ve rahatlama ihtiyacı olarak sıralanmaktadır. Donald ve Havighurst (1959)'ın ve Havighurst (1961)'un araştırmalarına göre ise boş zamanı değerlendirme etkinliklerine katılmanın en önemli nedenleri şunlardır: (1). Boş zamanı zevk alarak yaşamak, (2) İşten farklı bir şeyler yapmak, (3) Arkadaşlarla etkileşim kurmak, (4) Yeni deneyimler yaşamak, (5) Bir şeyler başarma duygusu yaşamak, (6) Yaratıcılık duygusunu tatmak, (7). Toplumsal yarar elde etmek, (8) Zaman geçirmektir.

Serbest zamanın nasıl değerlendirildiği bireye ve toplum göre değişebilir. Herkes serbest zamanlarında kendilerine göre bir takım meşguliyetler bulabilir. Burada önemli olan bu zamanı verimli ve etkili biçimde değerlendirebilmektir (Afyon ve Karapınar, 2014). Yapılan araştırmalar boş zamanın iyi değerlendirilmesinin kendini gerçekleştirebilen, sağlıklı bireylerin yetişmesine katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. İnsanlar serbest zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirdiklerinde hayata bağları güçlenmekte; mutlu, işinde başarılı, tutarlı, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı bireyler olmaktadır. Ayrıca serbest zamanlarda gerçekleştirilen aktiviteler sosyalleşmeye, topluma uyum sağlayabilmeye ve üretken bir birey olmaya olanak sağlamaktadır. Görüldüğü gibi boş zamanını iyi değerlendiren bireyler daha mutlu ve doyumludur. Serbest zaman etkinlikleri eğitim ve öğretim sürecindeki başarıyı da etkileyen bir unsurdur (Süzer, 1997; Pierce, 1980; Balcı, Demirtaş, Gürbüz, İlhan, Ersöz, 2003; Özer, Gelen ve Öcal, 2009; Özekes, 2011).

Anne babalar ve okullar çocukların boş zamanları değerlendirme etkinliklerine gereken önemi vermelidir. Ancak bu durumda temel gereksinimleri karşılanmış, mutlu, kişiliği dengeli, kendisiyle barışık, sorunlarıyla baş edebilen bireyler yetiştirilebilir. Çünkü boş zaman etkinliklerinin kazandırdığı sosyal beceri ve deneyimler, bireye hayatı boyunca sorunlarla mücadele etme, yeni çözüm yolları bulma gücü kazandırır (Özer, Gelen ve Öcal, 2009). Boş zaman etkinlikleriyle birey yetenek ve yeterliliklerinin farkına varır ve daha akılcı tercihler yapma olanağı bulur (Gökmen, Açıkalin, Koyuncu ve Sadar, 1985).

Boş zamanı değerlendirme biçimi bireyin toplumsallaşma süreci ile ilişkilidir (Aslan, 1994). İnsanların eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarının iyi karşılanması serbest zamanın iyi değerlendirilmesi ile olur. Bu onların hayata bağlılıklarını güçlendirir. Daha mutlu olmalarını,

işlerinde daha başarıyı, dengeli bir kişilik gelişimini ve fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir gelişime olanak tanır. Bunun yanında boş zaman etkinlikleri bireylerin sosyalleşmesini ve üretken hale gelmesini sağlar. Bu yönü ile eğitime katkıda bulunur ve başarıyı arttırmaya yardımcı olur (Afyon ve Karapınar, 2014).

Toplumun önemli bir kesimini oluşturan lise düzeydeki öğrenciler için serbest zaman dilimlerinden biri, yaklaşık 3,5 ay (14 hafta) süren yaz tatilleridir. Bu sürenin nasıl geçirileceği çocuğun kendisi, ailesi, içinde yaşadığı toplum ve çevre olanaklarına göre farklılık gösterebilmektedir. Zamanın akıp gitmesi, tutulamaması, biriktirilememesi özelliği nedeniyle tüm zamanları verimli kullanmak yanında; her birey için serbest zamanlarının verimli olarak nasıl değerlendirilebileceği de önemli bir konudur (Özer, Gelen ve Öcal, 2009; Afyon ve Karapınar, 2014).

Zamanı verimli kullanmak sorumlu insanın olumlu özelliklerinden biridir. Sorumluluk bireyin kendi yetkisine giren olayların farkında olması, kendi davranışlarının ve içinde bulunduğu durumların sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bireyin davranışlarının ahlaki ve yasal boyutlarda da sorumluluğunu alması gerekmektedir (Glover, 1970). Popkin (1987) sorumluluğu kararlar verebilmek ve bu kararların sonuçlarını kabul edebilmek olarak ifade eder. Lickona'ya (1991) göre sorumluluk bireyin başta kendisine olmak üzere diğerlerinde de saygı ve aynı özeni göstermesi, görevlerini yerine getirmesi, topluma katılması ve daha güzel ve iyi bir dünya için gayret sarf etmesidir. Glasser (1999) ise sorumluluğu, bir kimsenin kendi gereksinimlerini, başkalarının da kendi gereksinimlerini karşılama yeteneklerinden mahrum bırakmayacak bir şekilde karşılama yeteneği olarak belirtir. Yalom'a (2001) göre ise; "sorumluluk sahibi birey kendine ve başkalarına karşı saygılıdır. Üstüne düşen görevleri yerine getirir. Kendi işlerini kendisi yürütür ve başkalarına gereksiz yere yük olmaz. Benlik değerinin bilincindedir ve duygu, düşünce ve davranışlarından yalnız kendini sorumlu tutar."

Sorumlulukla ilgili tanımlar incelendiğinde tanımlar arasında bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark bireysel sorumluluk ve sosyal sorumluluk kavramları ile açıklanmaktadır. Bireysel sorumluluk, bireyin yaşamında kendisine hedefler belirlemesi ve bunları gerçekleştirmek için gerekenleri yapmasıdır. İnsanların belirledikleri hedeflere ulaşması her zaman mümkün olmayabilmektedir. Sorumluluk sahibi olan bireyler sonuç her ne olursa olsun bunu kabullenmektedirler (Nelson ve Low 2004). Sosyal sorumluluk ise bir kimsenin üzerine aldığı ya da yapmak zorunda olduğu bir iş için gerektiğinde hesap verme duygusu olarak belirtilmektedir (Berkowitz, 1963).

Sorumluluk bireyin hem kendisi hem de çevresindeki insanların kaliteli ve uyum içerisinde yaşayabilmesi için üstlenmesi gereken görevlerdir. Ergenlerden kazanması beklenen becerilerden birisi de davranışlarının sorumluluğunu almasıdır. Ergenler yaşamlarında uyumlu birer birey olabilmeleri için bu beceriyi kazanmalıdırlar. Ayrıca bu dönemdeki ergenlerin hayatını nasıl şekillendireceği ve hangi mesleğe yöneleceği gibi konularda çaba göstermesi ve bir karar vermesi beklenmektedir. Günlük hayatında sorumluluklar almış olan bir ergenin bazı konularda kararlar verebilmesi, seçimler yapabilmesi ve bu seçimlerinin sonuçlarını kabullenmesi gerekmektedir (Afyon ve Karapınar, 2014; Özer, Gelen ve Öcal, 2009).

Çocuk ve ergenlerin gelişiminde sorumluluk kavramı önemli yer tutar. Başaran'a (1971) göre "sorumluluk duygusu, ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun, sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygudur."

Sorumluluklarının farkında olmak, bunları üstlenmek ve yerine getirmek, kendini geliştirmeye ilgili çaba sarf etmek psikolojik sağlığı yerinde olan insanların özelliklerindedir. İnsanın sahip olduğu ve çevresinde bulunan çeşitli kaynakları yönetebilmesi de önemlidir.

Kaynakları yönetme stratejileri ise çevreye uyum ve ihtiyaçları karşılamak için çevrelerini düzenlemelerine imkan tanımaktadır; alt boyutlar zaman ve çalışma çevresinin düzenlenmesi, çabanın düzenlenmesi, arkadaştan öğrenme ve yardım aramadır (Pintrich ve Smith, Garcia ve McKeachie 1991).

Günümüz toplumlarında insanlar daha çok üretme ve daha çok tüketmeye zorlandığından zamanı etkili kullanmak önemlidir. Bu nedenle kısa sürede daha çok ve kaliteli iş çıkarmak için zaman yönetimi kavramı popüler hale gelmiştir. Ergenlerin önünde özellikle ilerde bir meslek edinmek için girmeleri ve aşmaları gereken birtakım sınavlar bulunmaktadır. Bu nedenlerle okul dışında bazı faaliyetlere katılmak ve deneyim sahibi olmak gençlerin kendi yeteneklerini ve güçlü yönlerini fark etmeleri yanında ileride neler yapabilecekleri konularda görüş sahibi olmalarına fırsat sağlayacaktır. Toplumdaki gelir dağılımının önemli farklılık göstermesi çocukların okuldaki ve okul dışındaki yaşamlarını da farklı biçimlerde şekillendirmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği tam olarak sağlanmadığı ve yaygınlaştırılmadığından bazı ergenlerin okul dışındaki zamanlarda kendilerine ve ailelerine maddi katkı sağlayacak işlerde çalışmaya ihtiyaçları olabilmektedir. Bazı çocuklar, daha çok yaz tatillerinde olmak üzere diğer aile üyelerinin yaptığı, çalıştığı işleri yaparak aile gelirine katkıda bulunurlar. Böylece ergenlerin bir kısmı okul sıralarından geçerken hayata dair önemli konularda sorumluluk almak zorunda kalmaktadırlar (Flammer ve Schaffner, 2003). Bu durumda olan çocuklar için sorumluluk alma bilinci ve zaman yönetimi becerileri onların hayatı kazanmaları adına önemli değişkenler olarak ele alınabilir.

İnsan davranışlarını etkileyen ve psikolojinin üzerinde durduğu kavramlardan birisi de duygulardır. Duygular olumlu ve olumsuz olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Olumsuz duygular uzun süre yaşandığında bireyde fiziksel ve psikolojik sağlığı etkileyen olarak tanımlanmakla birlikte; korku, üzüntü, öfke, iğrenme ve utanç olumsuz duygular olarak kabul edilmektedir. Olumlu duygular ise bireyin yaşamak isteyeceği, hayatını anlamlandıran duygulardır. Mutluluk, sevgi ve zevk olumlu duyguların temelidir (Goleman, 1996).

Mutluluk kısa süreli, hazza dayanan, insandan insana farklılık gösteren, basit eylemlerle açıklamanın mümkün olmadığı ve yaşamın geneline yayılan bir değerlendirmedir. Mutlu bireyler fiziksel olarak sağlıklı, insanlarla olumlu sosyal ilişkiler kurabilen, hayatını devam ettirmesine olanak sağlayan yeterli düzeyde bir gelire sahip, sorumluluk sahibidir (Argyle, Martin ve Crossland, 1989; Diener, 1984; Lyubomirsky, 2007).

Lyubomirsky, Sheldon ve Schkade (2005), mutluluğun belirleyicilerini yaşam şartları, genetik özellikler ve amaçlı etkinlikler olmak üzere üç grupta toplamaktadır. Bu etkinlikler iyilik yapmak, mutlu olmaya yönelik davranışlar, sosyal ilişkileri geliştirmek, egzersiz yapmak, olumlu düşünmek olarak sıralanabilir. Bu etkinlikler öğrenilebilir ve bireyin kontrolünde olan faaliyetlerdir. Noddings'e göre (2003), mutluluk; sağlık, yakın arkadaşlıklar, yaşamsal amaç, iş ve yaşam doyumu, boş zaman etkinlikleri ve benlik saygısını içermektedir.

Ergenlik dönemindeki bireyler ile yapılmış olan çalışmalara bakıldığında bireyin mutluluğunun başta okul başarısı olmak üzere günlük ve akademik yaşamdaki birçok değişkeni etkilediğini ortaya koymaktadır (Atkinson, Atkinson, Smith ve Bem, 1993).

Boş zamanların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar incelendiğinde, boş zamanların nasıl değerlendirildiğinin kişilerin bazı davranışlarının şekillenmesini etkilediği görülmektedir. Özer, Gelen ve Öcal (2009), boş zamanlarını etkili değerlendiren öğrencilerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Büküşoğlu ve Bayturan (2005), boş zaman etkinliklerinin gençlerin kişilik, sosyal ve eğitimsel gelişimleri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedirler. Akyüz ve Türkmen (2016), boş zaman etkinliklerinin akademik başarıyı etkilediğini ifade etmektedirler. Tarinor, Delfabbro, Abderson ve Winefield (2010) araştırmalarında boş zamanın nasıl geçirildiği ile psikolojik iyi oluş arasında ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Genel olarak gençlerin boş zamanlarında neler yaptıklarını belirlemeye ilişkin çalışmalar incelendiğinde; gençlerin boş zamanlarında evlerinde dinlendikleri, TV seyrettikleri, müzik dinledikleri, spor ile ilgilendikleri ve arkadaş gruplarıyla vakit geçirdikleri görülmektedir (Süzer, 1997; Kır, 2007; Afyon ve Karapınar; 2014).

Yabancı literatür incelendiğinde farklı kültürlerde farklı etkinliklerin yer aldığı ve cinsiyet açısından da boş zaman etkinlikleri tercihlerinin değiştiği görülmektedir. Genellikle gençlerin boş zamanlarını elektronik, medya kullanımı, spor yapma, bir müzik aletini çalma, boş zaman okuması yapma, arkadaşları ile vakit geçirme, sevgilileri ile buluşma ve para kazanmak için çalışmak ile geçirdikleri görülmektedir (Thrane, 2000; Van Den Akker ve Lees, 2001; Capizzano, Adelman ve Stagner, 2002; Flammer ve Schaffner, 2003; Larson ve Seepersad, 2003; Kerner, 2005; Fairchild, McLaughlin ve Costigan, 2007)

Literatür incelendiğinde öz-düzenlemeye dayalı öğrenme stratejilerine dair araştırmaların daha çok akademik başarı ile ilgili olduğu görülmektedir (Pintrich ve De Groot, 1990; Paterson, 1996; Chye, Walker ve Smith, 1997; Andrew ve Vialle, 1998; Bell, Naumann, Begg, 2001). Araştırmalar öz-düzenleme stratejilerini kullanabilmek ile akademik başarının birbiri ile ilişkili olduğunu ve benlik algısı ile öz-düzenleme arasında da ilişki olduğu göstermektedir (Bell, Naumann, Begg, 2001).

Mutluluk konusunda yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde mutluluğun pek çok değişken ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu değişkenlerin bazıları; gelir, fiziksel sağlık, akademik başarı, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve yaşır (Ronen, Hamama, Rosenbaum ve Mishely-Yarlap, 2014; Doğan ve Sapmaz, 2012; Graham ve Pettinato, 2002; Dolan, Peasgood ve White, 2008; Blanchflower ve Oswald, 2004). Yapılan araştırmalar mutlu insanların daha uyumlu ilişkilere sahip olduklarını, problem çözme becerilerinin gelişmiş olduğunu, yaratıcı ve bütüncül düşünebildiklerini ve kendi sorunları ile ilgilenabildiklerini ortaya koymaktadır (Fredrickson, 2003; Ostir, Berges, Markides ve Ottenbacher, 2006).

Önem

İyi düzenlenmiş serbest zaman etkinliklerinin çocukların gelişimsel ödevlerini yerine getirme ve dolayısıyla kimlik gelişimlerine de katkı sağlayacağı açıktır (Süzer, 1997; Özkes, 2011). Ergenlik döneminde okulla ilgili çalışmaların dışında kalan serbest zamanlarda yapılabilecek etkinliklerin iyi şekilde düzenlenmesinin yeni becerilerin kazanılması yanında yeni arkadaşlıklar kurmak yoluyla sosyal ilişkilerinin gelişimi için önemli bir fırsat sağlayabilir.

Türkiye’de MEB’e bağlı okullara dokuz ay süren eğitim öğretim döneminin ardından öğrencilerin yaklaşık üç ay olan yaz tatillerinde zamanlarını verimli geçirmelerinin onların yaşamını önemli ölçüde etkileyeceği düşünülmektedir. Ergenlerin özellikle yaz tatillerinde ailelerinin yakınında ya da onların kontrolünün olduğu, kendilerinin ilgisini çeken farklı ortamlarda gelişim

düzelelerine uygun bir takım sorumluluk da içeren faaliyetlerde bulunabilirler. Bu faaliyetlerin ergenlerin sosyal yaşamını zenginleştiren çeşitli konulardaki bilgi ve görgülerini arttıran erkinlikler olması önemlidir. Bu tür yaşantıların ergenin ileride meslek seçimi konusunda da olgunlaşmasına katkı sağlayabilir. Literatür incelendiğinde ergenlerin yaz aylarını nasıl değerlendirdikleri ile ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan araştırmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ergenlerin yaz aylarındaki serbest zamanlarını nasıl geçirdiklerini bilmek, akademik ve gündelik yaşamda ergenlerin karşılaşılabilecekleri bazı sorunlarla baş etmelerine yardımcı olacak müdahalelerin geliştirilmesine de imkan sağlayacaktır. Elde edilecek bulgular doğrultusunda, okullarda rehber öğretmenlerin çocuklarının yaz tatillerini daha verimli şekilde geçirmeleri konusunda anne babalara kendi olanakları ve devletin sağladığı olanaklar konusunda yol gösterici olmalarında katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin yaz tatillerini genel olarak nasıl geçirdikleri ile nasıl geçirmek istediklerini belirlemek ve öğrencilerin tatillerini geçirme biçimlerine göre onların sorumluluk alma, zamanlarını yönetme ve mutlulukları ile olan ilişkilerini incelemektir. Bu amaçla araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1.Öğrenciler genel olarak yaz tatillerinde neler yapmaktadırlar?

2.Öğrenciler genel olarak yaz tatillerinde neler yapmak istemektedirler?

3.Öğrencilerin kaynakların yönetimi, sorumluluk ve mutluluk puanları arasında yaz tatillerini genel olarak nasıl geçirdiklerine göre (sıkılarak ya da genel olarak eğlenerek geçirme) göre anlamlı bir fark var mıdır?

4.Öğrencilerinin kaynakları yönetme, sorumluluk alma ve mutluluk puanları arasında, kendilerinin yaz tatillerinde ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları için çalışıyor olmaları ya da çalışmıyor olmalarına göre anlamlı bir fark var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Örneklemi 2017-2018 Eğitim Öğretim Güz Döneminde Malatya ilinde Anadolu liselerine devam eden 554 (Kız= 250 Erkek=304) öğrenci oluşturmaktadır.

2.2.Veri Toplama Araçları

2.2.1.Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin demografik özelliklerini ve yaz aylarını nasıl değerlendirdiklerini belirlemek için hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

2.2.2. Öğrenmede Motive Edici Stratejiler Ölçeği (ÖMESÖ): Pintrich ve diğ. (1990) tarafından geliştirilen ölçek Altun ve Erden (2006) tarafında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 81 maddelidir. Türkçe ölçeğin orijinal ölçek gibi 3 temel boyutun altında 15 faktörü vardır. 7'li likert tipi bir ölçektir. Boyutların, güvenirlik katsayıları.67 ve 91 arasında değişmektedir. Boyutlar sırasıyla Motivasyonel İnançlar, Bilişsel ve Bilişüstü Stratejiler ve Kaynakları Yönetme Stratejileridir. Bu araştırmada veri toplamada ölçeğin Kaynakları Yönetme Stratejileri temel boyutu kullanılmıştır.

Bu çalışmada ölçeğin Kaynakları Yönetme Stratejileri öğrencilerin sahip olduğu öz-düzenleme becerilerini belirlemek amacıyla kullanılabilir. Ölçeğin 81 maddeli Türkçe formunun bütünü

için iç tutarlık güvenilirliği 0,95 bulunmuştur. Bu çalışmada Kaynakları Yönetme Stratejileri boyutu kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı .69 olarak bulunmuştur.

Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği (BSS-Ö): BSS-Ö 2008 yılında Li Weidong, Paul M. Wright, Paul B. Rukavina ve Molly Pickering tarafından geliştirilmiş; Filiz ve Demirhan (2015), tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçekte bireysel ve sosyal sorumluluk ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Ölçek 6'lı likerttir. Ölçek maddelerinin 13'ü olumlu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13), 1'i olumsuz maddeden (14) oluşmaktadır. Ölçeğin sosyal sorumluluk yapısı **Başkalarına saygı gösterme** (3 madde) ve **başkalarını önemseme** (4 madde) olmak üzere BSSÖ'nün iki seviyesini temsil eder. Ölçeğin bireysel sorumluluk yapısı BSSÖ'nün iki seviyesini temsil eder: **Çaba gösterme** (4 madde) ve **kendini yönlendirme** (3 madde). Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Bu çalışma için ölçeğin iç tutarlık katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

2.2.3. Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu (OMÖ-K): Ölçek, Hills ve Argyle (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Doğan ve Çötök (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek boyutludur. OMÖ-K'nin güvenilirliğine yönelik olarak iç tutarlık katsayısı 0,74, test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise 0,85 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada iç tutarlık katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

İlgili kurumlardan gerekli izinler alındıktan sonra okul müdürleri ve derslerin öğretmenleri ile görüşülmüş; uygulamaya başlamadan önce öğrencilere araştırmanın amacı ve ölçeklerin nasıl işaretleneceği hakkında gerekli açıklamalar yapılmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilere ölçekler bir takım halinde verilmiş ve uygulamalar ortalama 25 dakika sürmüştür.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Analizler için SPSS 20 paket programından yararlanılmış, çalışmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan 554 öğrenciden kızların sayısı 250 (% 45), erkeklerin sayısı ise 304 (% 54)'dür. Öğrencilerin annelerinin yarıya yakını ilköğretim mezunu (252 kişi, %45,5) ve büyük çoğunluğu ev hanımıdır (498 kişi, % 89,9), babaların ise çoğu lise mezunudur (161 kişi %29,1). Öğrencilerden ilk çocuk olanlar çoğunluğu (181 kişi, %32,7) oluşturmaktadırlar. Kardeş sayısı ise en çok 3-5 arasında (340 kişi, %61,4) değişmektedir.

3.2. Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yaptıklarına Dair Bulgular

Öğrencilerin yaz tatillerinde neler yaptıklarını belirlemek için "Şimdiye kadar yaz tatillerinizi genel olarak neler yaparak geçirdiniz?" sorusu yöneltilmiş, verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzdelik değerleri Tablo 1, 2 ve 3'te sunulmuştur.

Tablo1. Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yaptıklarına Dair Betimsel Bulgular

Genel olarak yaz tatillerini geçirme biçimi	f	%
Aileye ait tarla, bahçe dükkan, işyeri vb yerlerde veya ücret karşılığı bir işyerinde çalışmak gibi.	233	42,1
Evde olmak, TV izlemek, bilgisayar kullanmak internete girmek gibi.	159	28,7
Hobileriyle uğraşmak (kitap okumak, müzik, resim, spor yapmak vb), seyahat etmek, akrabaları ziyaret etmek gibi.	156	28,1
Ders çalışarak	6	1,1
TOPLAM	554	100

Tablo 1'e bakıldığında "Yaz tatillerini genel olarak neler yaparak geçirdikleri?" soruna 554 öğrenciden 233'ünün (% 42,1) ailelerine ait işyeri, dükkan, bahçe, tarla ve benzeri yerlerde ya da başka işyerlerinde ücret karşılığı çalışarak; öğrencilerin 159'unun (%28,7) evde oturarak, TV izleyerek, bilgisayar kullanarak; öğrencilerin 156'sının (28,1) hobileriyle uğraşarak, farklı yerleri görmek için seyahat ederek, akrabaları ziyaret ederek; öğrencilerin 6'sının (%1,1) ise ders çalışarak geçirdiği cevabını verdiği görülmektedir. Bu bulguya göre öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini genelde ekonomik amaçlı çalışarak, öğrencilerin ikinci önemli kısmının ise evde TV izleyerek, internet ile meşgul olarak geçirdiği söylenebilir.

Tablo2. Erkek Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yaptıklarına Dair Betimsel Bulgular

Genel olarak yaz tatillerini geçirme biçimi	f	%
Aileye ait tarla, bahçe dükkan, işyeri vb yerlerde veya ücret karşılığı bir işyerinde çalışmak gibi.	114	37,4
Evde olmak, TV izlemek, bilgisayar kullanmak internete girmek gibi.	95	31,3
Hobileriyle uğraşmak (kitap okumak, müzik, resim, spor yapmak vb), seyahat etmek, akrabaları ziyaret etmek gibi.	90	29,7
Ders çalışarak	5	1,6
TOPLAM	304	100

Tablo 2'ye bakıldığında "Yaz tatillerini genel olarak neler yaparak geçirdikleri?" soruna 304 erkek öğrenciden 114'ünün (% 37,4) ailelerine ait işyeri, dükkan, bahçe, tarla ve benzeri yerlerde ya da başka işyerlerinde ücret karşılığı çalışarak; erkek öğrencilerin 95'inin (%31,3) evde oturarak, TV izleyerek, bilgisayar kullanarak; erkek öğrencilerin 90'ının (%29,7) hobileriyle uğraşarak, farklı yerleri görmek için seyahat ederek, akrabaları ziyaret ederek; erkek öğrencilerin 5'inin (%1,6) ise ders çalışarak geçirdiği cevabını verdiği görülmektedir. Bu bulguya göre erkek öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini genelde ekonomik amaçlı çalışarak, öğrencilerin ikinci önemli kısmının ise evde TV izleyerek, internet ile meşgul olarak geçirdiği söylenebilir.

Tablo3. Kız Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yaptıklarına Dair Betimsel Bulgular

Genel olarak yaz tatillerini geçirme biçimi	f	%
Aileye ait tarla, bahçe dükkan, işyeri vb yerlerde veya ücret karşılığı bir işyerinde çalışmak gibi.	119	47,6
Evde olmak, TV izlemek, bilgisayar kullanmak internete girmek gibi.	64	25,6
Hobileriyle uğraşmak (kitap okumak, müzik, resim, spor yapmak vb), seyahat etmek, akrabaları ziyaret etmek gibi.	66	26,4
Ders çalışarak	1	0,4
TOPLAM	250	100

Tablo 3'e bakıldığında "Yaz tatillerini genel olarak neler yaparak geçirdikleri?" soruna 250 kız öğrenciden 119'unun (% 47,6) ailelerine ait işyeri, dükkan, bahçe, tarla ve benzeri yerlerde ya da başka işyerlerinde ücret karşılığı çalışarak; kız öğrencilerin 64'ünün (%25,6) evde oturarak, TV izleyerek, bilgisayar kullanarak; kız öğrencilerin 66'sının (%26,4) hobileriyle uğraşarak, farklı

yerleri görmek için seyahat ederek, akrabaları ziyaret ederek; kız öğrencilerin 1'inin (%0,4) ise ders çalışarak geçirdiği cevabını verdiği görülmektedir. Bu bulguya göre kız öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini genelde ekonomik amaçlı çalışarak, kız öğrencilerin ikinci önemli kısmının ise evde TV izleyerek, internet ile meşgul olarak geçirdiği söylenebilir.

Öğrencilerin yaz aylarında ailelerine kayısı toplamak gibi süreçlerde yardım ettikleri düşünülmektedir. Bu doğrultuda bakıldığında hem kız hem de erkek öğrencilerin çoğunun ailelerine yardım ederek yazlarını geçirdikleri anlamlı olmaktadır.

3.3. Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yapmak İstediklerine Dair Bulgular

Yaz tatillerini nasıl geçirmek istediklerine dair görüşlerini belirlemek için öğrencilere “Sizce lise öğrencileri yaz tatillerinde neler yapmalı, nasıl zaman geçirmelidir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzdelik değerleri Tablo 4, 5 ve 6'da sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yapmak İstediklerine Dair Betimsel Bulgular

Yaz Tatilini Yaşamak/ Geçirmek İsteği Biçimi	f	%
Ailesine ekonomik katkı için çalışmalı	88	15,9
Bilgisayar, internet kullanarak, TV izleyerek evde dinlenmeli	64	11,5
Hobileriyle uğraşmalı, arkadaşlar ile vakit geçirmeli, kitap okumalı, seyahat etmeli	228	41,2
Ders çalışmalı	174	31,4
TOPLAM	554	100

“Sizce lise öğrencileri yaz tatillerinde neler yapmalı, zamanı nasıl geçirmelidir ?” sorusuna öğrencilerin 88'i (%15,9) *ailelerine ekonomik katkı için çalışmalı*; öğrencilerin 64'nün (%11,5) *evde oturarak, TV izlemeli, bilgisayar kullanmalı*; öğrencilerin 218'inin (41,2) *hobileriyle uğraşarak, akrabalarını ziyaret ederek, seyahat ederek*; öğrencilerin 174'ünün (%31,4) ise *ders çalışarak geçirmek* şeklinde cevap vermiştir (Tablo 4). Bu bulgulara göre, öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini, hoşlandıkları farklı etkinlikleri yaparak geçirmek istedikleri, ikinci olarak çoğunluğu oluşturan öğrencilerin ise yaz tatilinde ders çalışmak düşüncesinde olduğunu söylenebilir.

Tablo 5. Erkek Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yapmak İstediklerine Dair Betimsel Bulgular

Yaz Tatilini Yaşamak/ Geçirmek İsteği Biçimi	f	%
Ailesine ekonomik katkı için çalışmalı	49	16,1
Bilgisayar, internet kullanarak, TV izleyerek evde dinlenmeli	33	10,9
Hobileriyle uğraşmalı, arkadaşlar ile vakit geçirmeli, kitap okumalı, seyahat etmeli	123	40,4
Ders çalışmalı	99	32,6
TOPLAM	304	100

“Sizce lise öğrencileri yaz tatillerinde neler yapmalı, zamanı nasıl geçirmelidir ?” sorusuna erkek öğrencilerin 49'u (%16,1) *ailelerine ekonomik katkı için çalışmalı*; erkek öğrencilerin 33'ünün (%10,9) *evde oturarak, TV izlemeli, bilgisayar kullanmalı*; öğrencilerin 123'ünün (%40,4) *hobileriyle uğraşarak, akrabalarını ziyaret ederek, seyahat ederek*; erkek öğrencilerin 99'unun (%32,6)

ise *ders çalışarak geçirmek* şeklinde cevap vermiştir (Tablo 5). Bu bulgulara göre, erkek öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini, hoşlandıkları farklı etkinlikleri yaparak geçirmek istedikleri, ikinci olarak çoğunluğu oluşturan erkek öğrencilerin ise yaz tatilinde ders çalışmak düşüncesinde olduğunu söyleyebilir.

Tablo 6. Öğrencilerin Yaz Tatillerinde Neler Yapmak İstediklerine Dair Betimsel Bulgular

Yaz Tatilini Yaşamak/ Geçirmek İsteği Biçimi	f	%
Ailesine ekonomik katkı için çalışmalı	39	15,6
Bilgisayar, internet kullanarak, TV izleyerek evde dinlenmeli	31	12,4
Hobileriyle uğraşmalı, arkadaşlar ile vakit geçirmeli, kitap okumalı, seyahat etmeli	105	42,0
Ders çalışmalı	75	30,0
TOPLAM	250	100

“Sizce lise öğrencileri yaz tatillerinde neler yapmalı, zamanı nasıl geçirmelidir ?” sorusuna kız öğrencilerin 39’u (%15,6) *ailelerine ekonomik katkı için çalışmalı*; öğrencilerin 31’inin (%12,4) *evde oturarak, TV izlemeli, bilgisayar kullanmalı*; kız öğrencilerin 105’inin (%42,0) *hobileriyle uğraşarak, akrabalarını ziyaret ederek, seyahat ederek*; kız öğrencilerin 75’inin (%30,0) ise *ders çalışarak geçirmek* şeklinde cevap vermiştir (Tablo 6). Bu bulgulara göre, kız öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini, hoşlandıkları farklı etkinlikleri yaparak geçirmek istedikleri, ikinci olarak çoğunluğu oluşturan kız öğrencilerin ise yaz tatilinde ders çalışmak düşüncesinde olduğunu söyleyebilir.

Genel olarak bakıldığında hem kız hem de erkek öğrenciler yaz tatillerini eğlenerek ve hobileri ile ilgilenerek geçirmek istemektedirler.

3.4. Yaz Tatillerini Genel Olarak Geçirme Biçimlerinin Analizi

Yaz tatillerini genel olarak nasıl geçirdiklerine dair görüşlerini öğrenmek için öğrencilere, “Tatillerinizi genelde sıkılarak mı ya da eğlenerek mi geçirmektesiniz?” sorusu sorulmuştur. Buradan yola çıkarak, öğrencilerin kaynakları yönetme becerilerinin, sorumluluk alma davranışlarının ve mutluluklarının, yaz tatillerini genel olarak sıkılarak ya da genel olarak eğlenerek geçirmelerine göre değişip değişmediğine bakılmıştır. Buna ilişkin analiz sonuçları aşağıda Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Kaynakların Yönetimi, Sorumluluk ve Mutluluk ile Yaz Tatillerinin Değerlendirilmesi t testi Sonuçları (N=554)

		n	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kaynakların Yönetimi M1*	<i>Sıkılarak Geçirenler</i>	211	78,24	15,42180	1,06168	-2,585	,010*
	<i>Eğlenerek Geçirenler</i>	343	81,75	15,57813	0,84114		
	Sorumluluk M1*	<i>Sıkılarak Geçirenler</i>	211	59,82	12,39006	0,85297	-1,879
	<i>Eğlenerek Geçirenler</i>	343	61,90	12,78054	0,69008		
Mutluluk M1*	<i>Sıkılarak Geçirenler</i>	211	20,61	5,31660	0,36601	-8,051	,000*

Eğlenerek Geçirenler 343 24,35 5,29711 0,28602

(p<0,05*) (M1*Liseye başladıktan sonra yaz tatilleriniz genelde nasıl geçmektedir?)

Yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre yaz tatillerini eğlenerek geçiren öğrencilerin kaynakların yönetimi puanları ($\bar{X}=81,75$), tatillerini sıkılarak geçiren öğrencilerin kaynakların yönetimi puanlarından ($\bar{X}=78,24$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($d= 0.25$, $p<0.05$). Yaz tatillerini eğlenerek geçiren öğrencilerin mutluluk düzeyleri ($\bar{X}=24,35$), tatillerini sıkılarak geçiren öğrencilerin mutluluk düzeylerinden ($\bar{X}=20,61$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($d= 0.70$, $p<0.05$). Yazlarını eğlenerek geçiren öğrencilerin çevrelerindeki kaynakları daha iyi yönetebildikleri ve daha mutlu oldukları söylenebilir. Aynı tabloya bakıldığında öğrencilerin sorumluluk alma puanlarının ise yaz tatilini nasıl geçirdiklerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$).

3.5. Yaz tatillerinde Çalışmak ya da Çalışmamak Durumu

Katılımcılara yaz tatillerinde ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları için çalışıp çalışmadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplara bağlı olarak, öğrencilerinin *kaynakları yönetme becerilerinin, sorumluluk alma davranışlarının ve mutluluklarının* kendilerinin çalışması ya da çalışmaması durumlarına göre değişip değişmediğine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Kaynakların Yönetimi, Sorumluluk ve Mutluluk ile Lise Eğitimi Devam Ederken Yaz Tatillerinde Çalışma Durumu t testi Sonuçları (N=554)

		n	\bar{X}	SS	Sd	t	P
Kaynakların Yönetimi M2*	<i>Çalışan</i>	68	77,60	15,13634	1,83555	-1,629	,107
	<i>Çalışmayan</i>	486	80,80	15,63681	0,70930		
Sorumluluk M2*	<i>Çalışan</i>	68	59,76	12,18406	1,47753	-0,971	,334
	<i>Çalışmayan</i>	486	61,30	12,72848	0,57738		
Mutluluk M2*	<i>Çalışan</i>	68	21,42	5,76483	0,69909	-2,306	,024*
	<i>Çalışmayan</i>	486	23,13	5,55284	0,25188		

(p<0,05*) (M2* Lise eğitiminize devam ederken ailenize ekonomik katkı sağlamak veya kendi harcamalarınız için her hangi bir kurum/işyeri vb bir yerde çalışmakta mısınız?)

Yapılan Bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre öğrencilerin kaynakların yönetimi ve sorumluluk puanları yaz tatillerinde ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları için çalışıp çalışmadıkları durumuna bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Oysa mutluluk alt ölçeği puanları açısından yaz tatillerinde çalışmayan öğrencilerin mutluluk düzeylerinin ($\bar{X}=23,13$), çalışan öğrencilerin mutluluk düzeylerinden ($\bar{X}=21,42$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Yaz tatillerinde çalışmayan öğrenciler daha mutludurlar ($p>0.05$).

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular tartışılacak ve lise öğrencilerinin yaz tatillerini verimli ve nitelikli geçirebilmeleri için bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırmaya 250'si kız ve 304'ü erkek öğrenci olmak üzere toplam 554 ergen katılmıştır. Araştırma bulguları lise öğrencilerinin kaynakların yönetimi, sorumluluk alma ve mutluluklarının, yaz tatillerini sıkılarak ya da eğlenerek geçirip geçirmediğine ve yaz tatillerini ailesine ekonomik katkı sağlamak ya da kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ailesine ait ya da başka iş ortamlarında ücret karşılığında çalışarak geçirme durumlarına göre farklılaştığını göstermektedir

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin yarısından fazlasının yaz tatillerinde evde, bilgisayar ve TV ile meşgul olarak ya da zamanlarının çoğunu hobileriyle uğraşarak, akrabalarıyla görüşerek ve seyahat ederek geçirmektedirler. Öğrencilerin çoğunluk olarak ikinci grubunun ise ailesine ekonomik katkı sağlamak ya da kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ailesine ait ya da başka iş ortamlarında ücret karşılığında çalıştı görülmektedir. Öğrencilerin küçük bir oranı (%1,1) ise yaz tatillerinde genelde ders çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Ergenlere yöneltilen “Sizce lise öğrencileri yaz tatillerinde neler yapmalı?” sorusuna katılımcıların yarısına yakını (%41,2) yaz tatillerini “kitap okuyarak, spor yaparak, müzik ile uğraşarak, seyahat ederek, akrabalarıyla görüşerek geçirmelidirler” şeklinde yanıtlamışlardır. Tüm öğrencilerin üçte birine yakınının ise yaz tatillerinde ders çalışması taraftarı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin küçük bir kısmı ailelerine ait ya da başka iş ortamlarında ücret karşılığı çalışmak istemekte ve yine öğrencilerin çok az bir grubu evde kalarak TV izleme, bilgisayar kullanma ve internete girmeyi istemektedirler.

Bu bulgulara göre öğrencilerin yarıya yakınının yaz tatillerini sevdiği farklı etkinlikleri yaparak geçirmek istedikleri anlaşılmaktadır. Ailelerine ekonomik katkı sağlamak ya da kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ailelerine ait ya da başka iş ortamlarında ücret karşılığı çalışan öğrencilerin yaklaşık yarısının ise tatillerini bu şekilde çalışarak geçirmek istemedikleri söylenebilir.

Öğrencilerin genel olarak yaz tatillerini nasıl geçirdiklerine dair algılarına göre onların kaynakların yönetimi, sorumluluk ve mutluluklarında bir farklılık oluşturup oluşturmadığına bakılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre yaz tatillerini eğlenerek geçiren öğrencilerin kaynakların yönetiminin ($\bar{X}=81,75$), tatillerini sıkılarak geçiren öğrencilerin kaynaklarını yönetiminden ($\bar{X}=78,24$) anlamlı olarak daha iyi olduğunu göstermektedir. Yaz tatillerini eğlenerek geçiren öğrencilerin mutluluk düzeyleri de yaz tatillerini sıkılarak geçiren öğrencilerin mutluluk düzeylerinden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Yazlarını eğlenerek geçiren öğrencilerin çevrelerindeki kaynakları daha iyi yönetebildikleri ve daha mutlu oldukları söylenebilir. Elde edilen bu bulgu başka araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Flammer ve Schaffner (2003), öğrencilerin boş zamanlarını kendileri için eğlenceli aktiviteler ile geçirmelerinin onların daha mutlu olmalarını sağladığını belirtmektedirler. Trainor, Delfabbro, Anderson ve Winefield (2010), boş zamanları olumlu ve nitelikli değerlendirme ile mutluluk arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Araştırmada öğrencilerin *sorumluluk* almalarının yaz tatillerini nasıl geçirdiklerine bağlı olarak değişmediği bulunmuştur. Son yıllarda anne babalar bu yaşlardaki çocuklarına ev ortamında çeşitli görevleri yerine getirmesi için onları teşvik etmek yerine onların zaten sorumlu oldukları derslerine yoğunlaşmaları, ağırlık vermelerini, başka bir şeyle ilgilenmemesini istemektedirler. Gençlerin sorumluluğunda olması gereken pek çok işi anne babanın kendisi yapmaktadır. Bu tür tutumlar çocukların sorumluluklarının gelişimini etkilemiş olabilir. Yapılan bazı çalışmalar boş zaman etkinliklerinin nitelikli ve verimli geçirilmesinin öğrencilerin sorumluluk alma ve çevrelerinde yer alan unsurları etkili kullanma becerilerini kazandırdığı ve geliştirdiğini göstermektedir (Özekes, 2011; Büküşoğlu ve Bayturan, 2005).

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre yaz tatillerinde ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları için ücret karşılığı çalışan ya da çalışmayan öğrenciler arasında kaynakların yönetimi ve sorumluluk açısından herhangi bir farklılık görülmezken, mutluluk açısından çalışan ve çalışmayan öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani elde edilen bulguya göre yaz tatillerinde ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları

için ücret karşılığı yaz tatillerinde çalışmayan öğrenciler, ailelerine ekonomik katkı sağlamak ve/veya kendi harcamaları için ücret karşılığı yaz tatillerinde çalışan öğrencilerden daha mutlu görünmektedirler. Yıl boyu derslerine ve sınavlarına çalışıp, hazırlanmış olan öğrencileri yaz aylarında dinlenmek istiyor olabilirler. Bu durum onları mutlu etmekte olabilir (Akyüz ve Türkmen, 2016). Yapılan bazı çalışmalar Türkiye’de öğrencilerin yaz tatillerini ve boş zamanlarını pasif şekilde geçirdiklerini göstermektedir (Süzer, 1997; Afyon ve Karapınar, 2014).

Gençlerin gelişim düzeylerine uygun yarım zamanlı çalışma fırsatlarının olması onların mesleki olgunluğunu arttırmada katkı sağlayacaktır. Bu nedenle gençleri zamanı çok yönlü verimli kullanmaları için anne babalarının da onay verdiği öğrencilerden çalışmaya istekli olanlar için çalışma fırsatı verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçları ele alındığında yaz tatillerini eğlenerek geçiren öğrencilerin kaynakların yönetimi ve sorumluluk alma puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaz tatillerini verimli geçirebilmeleri konusunda okul yönetimi, MEB ve devletin diğer kurumlarının tüm gençlere açık olan bilgi görgü arttırmaya olanak veren sosyal, sportif, gezi ve eğlenceye yönelik faaliyetler içeren çalışmalara yönlendirebilirler. Öğrencilerin bu tür etkinliklere yönlendirilmesi ve yaz tatillerinin verimli geçirilmesinin sonuçları konusunda velilere ve sınıf öğretmenleri başta olmak üzere okullardaki öğretmenlere seminerler vererek öğrencilerin bu tür etkinliklere katılmalarını teşvik etmelerini isteyebilirler.

Araştırmanın bir diğer sonucu da maddi gelir sağlamak için çalışılması gerektiğini düşünen öğrencilerin çalışmak istemeyen öğrencilere göre daha mutsuz olduklarıdır. Aileye maddi gelir sağlamak için çocuk işçi olarak çalıştırılan öğrencilerin durumuna dikkat çekilmesi açısından önemli bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Çalışmak zorunda olan çocuklar eğitim öğretim dönemi içinde belirlenerek çalıştıkları koşulların onların gelişimlerini nasıl etkilediği ve bu durumla ilgili iyileştirme çalışmaları yapılıp yapılmayacağı araştırılabilir. Gerekirse sosyal yardımlaşma kurumlarıyla irtibata geçilerek bu çocukların ailelerine destek kaynaklar sağlanabilir.

Okullarda yapılan çalışmalar çocukları zihnen yormuyor olsa da onlar kendilerini yorgun hissedebiliyorlar. Bazen içinde buldukları monoton durum onların usanç duymasına yol açabilmektedir. İnsanların yaptıkları işlere karşı olan duyguları önemlidir ve kişilere verilen dinlenme süreleri onları psikolojik olarak etkilemektedir. Bu nedenlerle çalışma, eğlence ve oyun arasında iyi bir denge olması kurulmasının önemi vurgulanmaktadır (Sorenson, 1964: 460).

Okulların açık olduğu dönemde tüm çocuklar bireysel farklılık ve imkanlarına bağlı olarak okulun gereklerini yerine getirmek için çabalarlar. Eğitim ve öğretim döneminin tamamlanmasının ardından çocuklar yaklaşık üç ay süren bir tatil dönemine girerler. Okullarda rehber öğretmenler, nitelikli zaman geçirmek, yaz tatillerini en iyi şekilde değerlendirmek ve olumlu deneyimler kazanmaları için öğrenciler ve ebeveynlerin ihtiyacı olan konularda yol gösterici olabilirler. Rehber öğretmenlerin, ailelerin ve çevrenin imkanlarını dikkate alarak çocukların yaz tatillerine ilişkin öğrenme, eğlenme ve dinlenme içeren programların yapılmasında çaba harcaması, çocukları gelecek eğitim öğretim dönemine hazırlaması bakımından çok yararlı olacağı açıktır.

5. KAYNAKÇA

Afyon, Y. A., ve Karapınar, M. (2014). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetlerine Katılım Biçimlerinin Değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman University Journal of Social Sciences*, 33.

- Akyüz, H., ve Türkmen, M. (2016). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrenci Adaylarının Boş Zamanlarını Değerlendirmesinde Spor Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi. *International Journal of Science Culture and Sport*.
- Altun, S., ve Erden, M. (2007). Öğrenmede motive edici stratejiler ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Edu7*, 2(3).
- Andrew, S., ve Vialle, W. (1998). Nursing students' self-efficacy, self-regulated learning and academic performance in science. *Nursing Times*, 76(10), 427-432.
- Argyle, M., Martin, M., ve Crossland, J. (1989). Happiness as a function of personality and social encounters. In J. P. Forgas ve M. Innes (Eds.), *Recent advances in social psychology: an international perspective*. North Holland
- Aslan, N. (1994). *Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Eğilimi, Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., ve Smith, E. E. Bem. DJ (1993). *Introduction to psychology*, 11.
- Balcı, V., Demirtaş, M., Gürbüz, P., İlhan, A., ve Ersöz, V. (2003). Ankara'daki üniversite öğrencilerinin boş zaman etkinliklerine katılımlarının araştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 158, 161-173.
- Başaran, İ.E. (1971), *Eğitim Psikolojisi*. İkinci Baskı. Ankara.
- Bell, R. E., Naumann, W.C. ve Begg, N. A., (2001). Self-regulation Learning in College Students: The Factor of Academic Possible Selves. Ulaşım adresi: <http://tigersystem.net/ara2002/viewproposaltext.asp?propID=7430>.
- Berkowitz, L. D. (1963). Responsibility and Dependency. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 429 – 436.
- Blanchflower, D. G., ve Oswald, A. J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of public economics*, 88(7), 1359-1386.
- Capizzano, J., Adelman, S., ve Stagner, M. (2002). What Happens When the School Year Is Over? *The Use and Costs of Child Care for School-Age Children during the Summer Months. Occasional Paper*. Assessing the New Federalism: An Urban Program To Assess Changing Social Politics.
- Chye, S., Walker, R. A., ve Smith, I. D. (1997). Self-regulated learning in tertiary students: The role of culture and self-efficacy on strategy use and academic achievement. In *Annual Conference of the Australian Association for Research in Education*. Retrieved March (Vol. 12, p. 2003).
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychol. Bull.* 95: 542–575.
- Doğan, T., ve Çötök, N. A. (2011). Oxford mutluluk ölçeği kısa formunun Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 165-170.
- Doğan, T., ve Sapmaz, F. (2012). Oxford mutluluk ölçeği Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrencilerinde incelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25, 297-304.
- Dolan, P., Peasgood, T., ve White, M. (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of economic psychology*, 29(1), 94-122.
- Donald, M. N., ve Havighurst, R. J. (1959). The meanings of leisure. *Social Forces*, 355-360.
- Fairchild, R., McLaughlin, B., ve Costigan, B. P. (2007). How did you spend your summer vacation. *What public policies do (and don't do) to support summer learning opportunities for all youth. Afterschool Matters Occasional Paper Series*, 8, 1-31.
- Filiz, B., ve Demirhan, G. (2015). Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin (BSS-Ö) Türk Diline Uyarlanma Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 26(2), 51-64.
- Flammer, A., ve Schaffner, B. (2003). Adolescent leisure across European nations. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2003(99), 65-78.
- Fredrickson, B. L. (2003). The value of positive emotions. *American scientist*, 91(4), 330-335.
- Glasser, W. (1999). *Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Glover, J.(1970). *On responsibility*. New York: Humanities Press.

- Goleman, D. (1996). *Vital lies, simple truths: The psychology of self deception*. Simon and Schuster.
- Gökmen, H., Açıklın, A., Koyuncu, N. ve Sadar, Z. (1985). *Yükseköğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri ve Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri*, Ankara: M.E.G.S.B. Yayınları.
- Graham, C., ve Pettinato, S. (2002). Frustrated achievers: Winners, losers and subjective well-being in new market economies. *Journal of Development Studies*, 38(4), 100-140.
- Havighurst, R. J. (1961). The nature and values of meaningful free-time activity. *Aging and leisure*, 309-344.
- Hills, P., ve Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and individual differences*, 33(7), 1073-1082.
- Karaküçük, S. (1995). *Rekreasyon, Boş Zaman Değerlendirme, Kavram, Kapsam ve Bir Araştırma*, Ankara: Seren Ofset.
- Kerner, M. S. (2005). Leisure-time physical activity, sedentary behavior, and physical fitness among adolescents. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 76(8), 26-30.
- Kılbaş, Ş. (1994). *Gençlik ve Boş Zamanı Değerlendirme*, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Kır, İ. (2007). Yüksek Öğretim Gençliğinin Boş Zaman Etkinlikleri: Ksü Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 307-328.
- Larson, R., ve Seepersad, S. (2003). Adolescents' leisure time in the United States: Partying, sports, and the American experiment. *New directions for child and adolescent development*, 2003(99), 53-64.
- Li, W., Wright, P. M., Rukavina, P. B., ve Pickering, M. (2008). Measuring students' perceptions of personal and social responsibility and the relationship to intrinsic motivation in urban physical education. *Journal of teaching in Physical Education*, 27(2), 167-178.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Lyubomirsky, S. (2007). *The how of happiness: A practical approach to getting the life you want*. Sphere.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., ve Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of general psychology*, 9(2), 111.
- MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (2001).
http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/20161748_MYLLY_EYYTYM_BAKANLIYI_ORTA_YYRETYM_KURUMLARI_YYNETMELYYY.pdf 13 Mart 2018
- MEB Personeli İzin Yönergesi. Tebliğler Dergisi: MART 2001/2522).
<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/56.html> 13 Mart 2018
- Nelson, D. B. ve Low, G. R. (2004). *Personal Responsibility Map (PRM)*, Oakwood Solutions, LLC.
- Noddings, N. (2003). *Happiness and education*. Cambridge University Press.
- Ostir, G. V., Berges, I. M., Markides, K. S., & Ottenbacher, K. J. (2006). Hypertension in older adults and the role of positive emotions. *Psychosomatic medicine*, 68(5), 727.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim- Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Sözlük Dizisi:4.
- Özekes, M. (2011). Ergenlik Döneminde Boş Zaman Aktivitelerinin İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 12(1).
- Özer, B., Gelen, İ., ve Öcal, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıklarının Günlük Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12).
- Paterson, C. C. (1996). Self-regulated Learning and Academic Achievement of Senior Biology Students. *Australian Science Teachers Journal*, 42(2), 48-52.
- Pierce, R. C. (1980). Dimensions of leisure. I: Satisfaction. *Journal of Leisure Research*, 12(1), 5-19.
- Pintrich, P. R., ve De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of educational psychology*, 82(1), 33.
- Pintrich, P.R., Smith, D.A.F., Garcia, T. ve McKeachie, W.J., (1991). *Self-regulated Learning Strategies*. Ulaşım adresi: <http://www.jan.ucc.nau.edu>.
- Popkin, M. (1987). *Active parenting: Teaching, cooperation and responsibility*. San Fransisco: Harper & Row Publishers.

- Ronen, T., Hamama, L., Rosenbaum, M., & Mishely-Yarlap, A. (2016). Subjective well-being in adolescence: The role of self-control, social support, age, gender, and familial crisis. *Journal of Happiness Studies*, 17(1), 81-104.
- Sorenson, H. (1964). Eğitim Psikolojisi. (Çev. G. Yazgan). Öğretmen Kitapları: 92. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Süzer, M. (1997). Üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik özelliklerine göre boş zaman faaliyetlerini değerlendirme biçimleri (Pamukkale Üniversitesi örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Thrane, C. (2000). Men, women, and leisure time: Scandinavian evidence of gender inequality. *Leisure Sciences*, 22(2), 109-122.
- Tezcan M., (1982). *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*. A.Ü. Yayını, Ankara.
- Trainor, S., Delfabbro, P., Anderson, S., ve Winefield, A. (2010). Leisure activities and adolescent psychological well-being. *Journal of Adolescence*, 33(1), 173-186.
- Türkçe Sözlük(1988). Türk Dil Kurumu Yayınları, No; 549. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Van den Akker, O. B. A., ve Lees, S. (2001). Leisure activities and adolescent sexual behaviour. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 1(2), 137-147.
- Yalom, I. D. (2001). *Varoluşçu psikoterapi* (Çev. Babayiğit, Z. İ.). Kabalıcı Yayınevi.